

REPUBLIKA HRVATSKA
ODBOR ZA ETIKU U ZNANOSTI I VISOKOM
OBRAZOVANJU

KLASA: 008-01/17-01/0003
URBROJ: 355-01-03-17-0001
Zagreb, 16. siječnja 2017.

Ponukan najnovijim događanjima u hrvatskoj akademskoj i istraživačkoj zajednici, te na temelju zakonske obveze *„promicanja etičkih načela i vrijednosti u znanosti i visokom obrazovanju, u poslovnim odnosima i u odnosima prema javnosti, te u primjeni suvremenih tehnologija i u zaštiti okoliša“*, a u skladu s Poslovnikom o radu, Odbor za etiku u znanosti i visokom obrazovanju objavljuje

PRIOPĆENJE ZA MEDIJE

Temeljni principi rada ovog saborskog Odbora, koji propituje etiku i moral djelovanja pojedinaca i institucija u specifičnom segmentu društva, jesu: legalnost, stručnost, neovisnost i nepristranost. Nažalost, posljednjih smo mjeseci svjedoci pokušaja narušavanja tih principa, a zbog ostvarivanja partikularnih političkih interesa i ambicija pojedinaca i interesnih grupacija unutar akademske zajednice.

Neetični pokušaji ometanja rada, pa i dezintegracije samog Odbora, dosegli su razinu nezabilježenu u cjelokupnoj europskoj praksi, s kojom je Odbor, kao aktivan član Mreže europskih ureda za znanstvenu čestitost (ENRIO, www.enrio.eu), vrlo dobro upoznat. Kroz članstvo, Odboru je poznato da se razlike između pojedinih europskih država, a u odnosu prema kršenju etičkih načela i nepoštivanju etičkih standarda u istraživačkom i akademskom radu, primarno očituju u njihovu sprečavanju, rješavanju i sankcioniranju, a ne u njihovu pukom dijagnosticiranju. Nažalost, u tim pitanjima, hrvatski znanstveni i visokoobrazovni sustav ne stoji dobro.

Naime, Odbor za etiku u znanosti i visokom obrazovanju je kroz svoj kontinuirani rad u posljednje dvije godine riješio više desetaka pristiglih predmeta, nastojeći potaknuti pripadnike akademske zajednice na dosljednu primjenu etičkih načela u svom radu. Odbor se pritom suočio s nezainteresiranošću većine visokoškolskih i znanstvenih institucija za etička pitanja, uključujući i prakse neobjektivne, pristrane prosudbe kršenja etičkih načela, kao i potpuni izostanak sankcija čak i u slučajevima u kojima je neprijeporno utvrđeno teško kršenje Etičkog kodeksa Odbora ili etičkih kodeksa sastavnica hrvatskog sustava znanosti i visokog obrazovanja.

U svim slučajevima kršenja etičkih normi znanstvenog i akademskog rada, Odbor može samo dati mišljenje ili iznijeti svoje stajalište, budući da zakonodavstvo Republike Hrvatske ne regulira ovu problematiku. Uzme li se, međutim, u obzir da od 2011. do 2014. godine Odbor za etiku u znanosti i visokom obrazovanju uopće nije djelovao jer je Hrvatski sabor propustio imenovati njegove članove, te da su iz prvotne verzije izmjena Zakona o znanosti i visokom obrazovanju iz 2013. godine bili uklonjeni članci koji reguliraju njegovo postojanje, pitanje je postoji li (politička) volja da se njegovo djelovanje podrži. Sudimo li prema sadašnjem stanju

stvari, čini se da dio politike, kao i određeni dio akademske zajednice, smatraju da su Odbor za etiku u znanosti i visokom obrazovanju i zakonska regulativa etičkog ponašanja u tome području društvene prakse – nepotrebni!

Nažalost, ovakav je zaključak moguće donijeti i nakon aktualnih događanja i javnih diskusija dionika u sustavu znanosti i visokog obrazovanja, u kojima je između ostaloga postavljeno pitanje ovlasti Odbora da donosi mišljenja o pojedinačnim predmetima. To je pitanje postavljeno usprkos tome što u Zakonu o znanosti i visokom obrazovanju (NN/94/13, čl.112., st. 7. i 13.) stoji da „*Mišljenja i stajališta o etičkoj prihvatljivosti ili neprihvatljivosti u razmatranim slučajevima* Odbor donosi u obliku preporuka, prijedloga ili primjedbi“, i dalje „*Sveučilišta, veleučilišta, visoke škole, instituti i druge znanstvene organizacije mogu, sukladno statutu, osnovati svoja etička povjerenstva te donijeti svoje etičke kodekse koji moraju biti usklađeni s etičkim kodeksom Odbora*“. Temeljem navedenih odredbi Zakona i Poslovnika o radu Odbor djeluje u oba svoja saziva, što je uočljivo iz mišljenja Odbora o mnoštvu pojedinačnih predmeta (<https://www.azvo.hr/hr/odbor-za-etiku/odluke-odбора-za-etiku-2006-2009>, https://www.azvo.hr/images/stories/tijela_agencije/oze/Godišnji_izvještaj_Odbor_za_etiku_rujan_2014-siječanj_2016.pdf).

Odbor se poziva i na europsku praksu koju poznaje kroz članstvo u spomenutoj Mreži europskih ureda za znanstvenu čestitost (ENRIO). Bez obzira na formalnu i pravnu različitu uređenost rješavanja etičkih predmeta u pojedinim državama (ustrojenu nacionalnom legislativom, kao u Poljskoj i Hrvatskoj; formalnim ugovorom relevantnih dionika u sustavu znanosti, kao u Austriji; putem ureda ombudsmena pri pojedinim dionicima, npr. fondacijama koje financiraju znanstvena istraživanja, kao u Njemačkoj) **ni u jednom** od nacionalnih sustava ne dovodi se u pitanje legitimitet donošenja odluka krovnih tijela u smislu kršenja autonomije pojedinih sastavnica tih istih sustava, npr. sveučilišta, osim u Hrvatskoj. Štoviše, u pojedinim državama (npr. Austrija, <http://www.oeawi.at/en/index.asp>) sustav odlučivanja o etičkim prekršajima u znanosti i visokom obrazovanju temeljen je na odlukama Odbora koji se isključivo sastoji od vrhunskih inozemnih znanstvenika i stručnjaka u području etike i znanstvene čestitosti, i to u svim znanstvenim područjima, sve u cilju izbjegavanja sukoba interesa u predmetnim postupcima.

Jedna od bitnih razlikovnih odrednica etike u odnosu na pravo, jest ta da etika i moral ne poznaju pojam zastare. Upravo zbog toga, kao i zbog neprimjereno dugog *interregnuma* u radu, Odbor je preuzeo rješavanje zaostalih predmeta zaprimljenih u prethodnom razdoblju, a koji do sada nisu razmatrani zbog nepotpune primopredaje predmeta između sadašnjeg i prethodnog saziva Odbora. Budući da bi zanemarivanje tih zaostalih predmeta predstavljalo, samo po sebi, kršenje etičkih principa na kojima se temelji njegov rad, Odbor ih je odlučio riješiti u redovitoj proceduri. Osim obimnog dodatnog posla, Odbor je, temeljem takve odluke, uvučen u aktualne sukobe unutar hrvatskog političkoga, istraživačkog i akademskog prostora, čijoj kulminaciji upravo svjedočimo.

O prvom od tih predmeta Odbor je upravo donio mišljenje (u privitku). Odbor ovdje naglašava da se predmetno mišljenje temelji isključivo na međunarodnim standardima koje je propisalo Povjerenstvo za etiku u publiciranju (Committee on Publication Ethics, <http://publicationethics.org>), kao i međunarodnim priručnicima koji definiraju pravila naknadnih ispravaka već objavljenih znanstvenih radova (npr. Chicago Manual of Style, https://en.wikipedia.org/wiki/The_Chicago_Manual_of_Style). Svim znanstvenicima, a napose urednicima časopisa, trebao bi biti poznat instrument korekcije objavljenog teksta „Erratum“ ili „Errata corige“ (<https://en.wikipedia.org/wiki/Erratum>), koji upućuje autore na način ispravljanja već objavljenih znanstvenih radova, što u navedenom predmetu nije bio slučaj. Sukladno odredbama Poslovnika o radu te praksi prethodnog saziva, Odbor će

objavljivati mišljenja o riješenim predmetima na mrežnim stranicama Agencije za znanost i visoko obrazovanje (<https://www.azvo.hr/hr/odbor-za-etiku>).

Na kraju, Odbor ponovno naglašava važnost poštovanja etičkih i moralnih principa u znanstvenom i akademskom radu, sadržanih u Etičkom kodeksu ovoga Odbora, kao i u etičkim kodeksima sastavnica sustava znanosti i visokog obrazovanja. Odbor potiče pojedince i institucije koji su kršenja tih principa u mogućnosti argumentirati i dokumentirati, da ista prijave etičkim povjerenstvima i savjetima matičnih institucija, a u konačnici i samom Odboru za etiku u znanosti i visokom obrazovanju. Odbor također upozorava da medijska instrumentalizacija pojedinih slučajeva i sama predstavlja oblik etički neprihvatljivog ponašanja. Odbor se stoga snažno zalaže za poštovanje procedure prijavljivanja i rješavanja takvih predmeta. Uz to, Odbor potiče institucije iz sustava znanosti i visokog obrazovanja da promptno i adekvatno sankcioniraju dokazana kršenja etičkih kodeksa, kao i da ulože napor u uklanjanje pretpostavki za takvo ponašanje. U tom smislu, stav Odbora jest da pravni okvir kojim se uređuje pitanje prevencije, detektiranja i sankcioniranja kršenja etičkih principa u znanosti i visokom obrazovanju mora biti detaljno i dosljedno definiran Zakonom o znanosti i visokom obrazovanju, kao i relevantnom a nedostajućom pravnom regulativom.

S poštovanjem,

predsjednik Odbora za etiku u znanosti i visokom obrazovanju
dr. sc. Ivica Vilibić